

Dragica Babič

Gimnazija in ekonomska srednja šola Trbovlje

FORMATIVNO SPREMLJANJE ZNANJA NAM ODSTRE NEVIDNE KOTIČKE DIJAKOVEGA UČENJA IN MIŠLJENJA

Dragica Babič

High School and Economic Secondary School Trbovlje

FORMATIVE KNOWLEDGE ASSESSMENT REVEALS HIDDEN CORNERS OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS' LEARNING AND THINKING

POVZETEK

V članku predstavljam izsledke in izkušnje poučevanja in učenja zgodovine na temelju dveh razvojnih nalog Zavoda RS za šolstvo, in sicer Uvajanje medpredmetne kompetence učenje učenja v pouk (2013–2016) in Formativno spremljanje/preverjanje (2015–2017). Rezultat prve razvojne naloge je zlasti navajanje dijakov na učinkovite bralne učne strategije za učenje zgodovine, rezultat druge pa formativno spremljanje in preverjanje znanja in učenja zgodovine. Pri bralnih učnih strategijah so se za učinkovite izkazale podčrtovanje ključnih besed in pisanje povzetkov oz. Paukova strategija kot kombinacija obojega (ključne besede, pomembne podrobnosti, povzetek). Formativno spremljanje pa omogoča učinkovito spremljati in preverjati znanje in učenje zgodovine od načrtovanja osebnih ciljev glede na skupne učne cilje do izpeljave kriterijev uspešnosti iz učnih ciljev, zbiranja dokazov o doseganju učnih ciljev in sporočanja povratne informacije glede na kriterije uspešnosti. Dijaki se glede na kriterije uspešnosti samovrednotijo, učinkovito je vrstniško vrednotenje in učiteljevo vrednotenje. Namen povratne informacije je pri dijakih opredeliti močna področja kot tudi tista, ki jih

ABSTRACT

This article presents the findings and experiences of the teaching and learning of history based on two development tasks of the National Education Institute of the Republic of Slovenia, namely Uvajanje medpredmetne kompetence učenje učenja v pouk [Introducing the Cross-Curricular Competence of Learning to Learn into Lessons] (2013–2016) and Formativno spremljanje/preverjanje [Formative Assessment] (2015–2017). The main result of the first development task is accustoming secondary school students to effective reading strategies for learning history, and in the case of the second task, the formative assessment of the knowledge and learning of history. As it turns out, effective reading strategies are underlining the key words and writing abstracts, or Pauk's strategy as a combination of both (key words, important details, abstract). Formative assessment enables us to effectively monitor and test the knowledge and learning of history by planning personal learning objectives based on the overall ones; deriving success criteria from the learning objectives; collecting evidence of achieving learning objectives; and giving feedback based on the success criteria. The secondary school students assess themselves based on the success criteria; peer assessment and the teacher's asses-

lahko izboljšajo. Pokaže se tudi poti in strategije za izboljšanje učnih dosežkov.

Ključne besede: formativno spremljanje, didaktika ocenjevanja, bralne učne strategije, različni modeli vladanja, Rimsko-Nemško cesarstvo

ment have proved to be effective. The purpose of feedback is to identify the areas which the secondary school students are good at and the areas that could use some improvement. It also indicates the paths and strategies for improving attainment.

Keywords: formative assessment, didactics of assessment, reading strategies, various models of reign, Holy Roman Empire

UVOD

Vključitev v projekt Zavoda RS za šolstvo Formativno spremljanje znanja je bila zame samoumevna, saj je pomenila le nadgradnjo projekta Učenje učenja, nad katerim sem se zelo navdušila. Tako sem že v zadnjem letu projekta Razvijanje ključne kompetence učenja učenja veliko delala na povratni informaciji kot eni izmed prvin formativnega spremljanja znanja dijaka. Pri tem sem spoznala, da je dijaku treba dati povratno informacijo o njegovem znanju, napredku takoj ali v čim krajšem času po njegovi opravljeni nalogi ali ocenjevanju znanja. Zelo pomembna je tudi povratna informacija, ki jo dijaku dajo sošolci. Učiteljeva naloga je, da se najprej sam nauči dati kakovostno povratno informacijo in da potem nauči tudi dijake, da znajo dajati povratno informacijo, ki sošolca ne bo žalila, ampak mu bo pokazala, kje mora znanje ali veščine dela še izpopolniti. Tako nam v razredu, ki je vključen v projekt, beseda FISH¹ pomeni že nekaj vsakdanjega, predvsem pa povsem nekaj drugega, kot je njen pomen v angleškem jeziku.

Dijakom bodo pri pisanju vrstniške povratne informacije zelo pomagali kriteriji vrednotenja in ocenjevanja znanja. Te imamo učitelji zgodovine že izdelane, saj so nastali v okviru Predmetne razvojne skupine za zgodovino,² ki deluje na Zavodu RS za šolstvo, zelo dobro pa je, da kriterije oblikujemo skupaj z dijaki. Dijaki v prvem letniku teh kriterijev še ne bodo znali oblikovati, zato jim je treba pomagati. Najbolje je, da jim damo kriterije vnaprej in jih učitelj pregleda skupaj z dijaki ter tako ugotovi, ali jih razumejo. Ko bomo to nekajkrat naredili bodo dijaki že tudi sami znali postaviti svoje kriterije ali pa bodo vsaj razumeli, kaj je to kriterij.

Tudi postavljanje ciljev, tako učnih kot osebnih, dijakom prvo leto ni lahko in jih je tudi to treba postopoma naučiti.

V nadaljevanju bom predstavila, kako smo v drugem letniku gimnazije poskušali v štirih šolskih urah uresničiti pet ključnih strategij formativnega spremljanja:

1. razjasnitev, soudeleženosť pri določanju in razumevanje namenov učenja in kriterijev za uspeh,
2. priprava takšnih dejavnosti v razredu, s katerimi je mogoče pridobiti dokaze o učenju,
3. zagotavljanje povratnih informacij, ki učence premikajo naprej,
4. aktiviranje učencev, da postanejo drug drugemu vir poučevanja,
5. aktiviranje učencev za samoobvladovanje njihovega učenja.³

¹ Friendly, Informative, Specific, Honest. V gradivu seminarja razvojne naloge Formativno spremljanje/preverjanje. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo 2015–2017.

² Več v priročniku Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Zgodovina (2015). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

³ William, Dylan (2013). Vloga formativnega vrednotenja v učinkoviti učnih okoljih. V: O naravi učenja. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 141.

PRVA UČNA URA: SODELOVALNO DELO IN DOLOČANJE KRITERIJEV USPEŠNOSTI ZA UČNO TEMO RIMSKO-NEMŠKO CESARSTVO

V razredu je 16 dijakov, ki so se razdelili v štiri skupine. Vsaka skupina je predelala del učne snovi iz učbenika, v pomoč pa so jim bili tudi internetni viri ter literatura iz šolske knjižnice, ki so jo morali sami poiskati. Prva skupina je imela temo Nastanek države in otonska dinastija, druga skupina Investiturni boj, tretja skupina salijsko in štaufovsko dinastijo in četrta skupina habsburško in luksemburško dinastijo. Vsaka skupina je dobila list z napisanimi učnimi cilji iz učnega načrta (leva kolona tabele), ki jih je morala dopolniti s kriteriji uspešnosti za svojo skupino. Nato smo kriterije uspešnosti vseh skupin združili v skupen zapis (desna kolona tabele). Tri skupine so imele težave pri določanju kriterijev, saj z zapisom niso presegli minimalnega in temeljnega nivoja znanja. Tako je bila večina njihovih kriterijev uspešnosti zapisanih »*ko bom vedel kdaj, zakaj, kje ...*«. Skupina dijakov, ki je preučevala investiturni boj, je kriterije zapisala tudi za višji nivo znanja in pomagala pri preoblikovanju kriterijev preostalim trem skupinam. Najbolj zanimivo je bilo, kako so jim pojasnjevali, da je cilj »*kdaj in kje*« v bistvu že določen z zgodovinskim časom in prostorom in da je »*nesmuiselno, da so ga tako zapisali*«. Takšnih težav nisem pričakovala, saj smo v preteklem šolskem letu več ur namenili Bloomovi taksonomiji (dijaki so oblikovali vprašanja za različne nivoje znanja, določali nivoje v vajah za pisne naloge, iz že zapisanih ciljev so oblikovali vprašanja na treh nivojih) in določanju ciljev. Opazila sem, da so bili šibki pri postavljanju osebnih ciljev, saj so ti bili največkrat zapisani v smislu, da je njihov cilj »*dobiti oceno 5*« ali pa »*vso snov dobro znati*«. Problem sem reševala tako, da sem jim že dala list z napisanimi cilji za določeno učno temo in so iz njih morali oblikovati svoje cilje. Tako so bili njihovi cilji tudi »*ko bom znal povezati staro snov z novo*«, »*ko bom vedel, kako je to vplivalo na nadaljnji potek dogodkov*«.

Dijaki/-nje:

- sklepejo o značilnostih modela vladanja – stanovska volilna monarhija v Rimsko-nemškem cesarstvu (RNC) in jo primerjajo z današnjimi in predhodnimi;
- ugotovijo obseg udeležbe različnih družbenih slojev (oziroma stanov) pri vladanju oziroma odločanju v RNC;
- z različnih perspektiv analizirajo okoliščine za nastanek stanovske monarhije v RNC;
- RNC umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor;
- razvijejo in izkažejo spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz različnih zgodovinskih virov iz različnih medijev in kritično presodijo njihovo uporabno vrednost;
- oblikujejo svoje sklepe, mnenja, stališča, interpretacije;
- razvijejo in izkažejo sposobnost različnih oblik komunikacije;
- razvijejo in izkažejo socialne spretnosti pri različnih oblikah sodelovalnega učenja.⁴

Uspešen bom, ko bom:

- **znal pojasniti vzroke za izvolitev Otona I. za cesarja ter njegov odnos do papeža in velikih fevdalcev;**
- **ko bom znal naštetih vladarje salijske in štaufovske dinastije in oceniti njihove dosežke (Friderik Barbarosa, Friderik II. Štaufovec in vloga Sicilije);**
- **razumel vzroke za spor med papežem in cesarjem;**
- **razumel pomen clunjskih reform;**
- **poznal pomen wormskega konkordata in oceniti njegov vpliv za kasnejše dogajanje – moč Rimskokatoliške cerkve;**
- **znal razložiti vzroke za izvolitev Rudolfa Habsburškega in pomen njegovega vladanja v Rimsko-nemškem cesarstvu;**
- **znal analizirati okoliščine nastanka nove države Habsburške monarhije;**
- **znal pojasniti pojem interregnum, zlata bula in pomen dokumenta za način vladanja v Rimsko-nemškem cesarstvu;**

⁴ Obvezna tema Različni modeli vladanja. V: Učni načrt. Gimnazija. Zgodovina (2008). Splošna gimnazija. Obvezni predmet (280 ur). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, MŠŠ, str. 21–22.

- znal umestiti dogodke v zgodovinski čas in prostor;
- znal sošolcu razložiti snov tako, da jo bo razumel, in bom znal odgovoriti na njegova vprašanja;
- znal poiskati in uporabiti informacije iz različnih zgodovinskih virov iz različnih medijev (poudarek na internetnih virih) in presoditi njihovo uporabno vrednost.

Vsi dijaki v skupini naj bi se nato snov dobro naučili. Opazila sem, da so si znotraj skupin učno snov razdelili med seboj in nato učili drug drugega, se dogovarjali, kdo bo naredil PP-predstavev, katere zemljevide, slike in zapise bodo dali na prosojnice. Nekateri so se poskušali temu izogniti oz. so mislili, da znajo dobro improvizirati. Povratna informacija sošolcev jim je nato jasno pokazala, da takšnega njihovega načina dela ne odobravajo.

DRUGA UČNA URA: OBLIKOVANJE KRITERIJEV USPEŠNOSTI ZA PREDSTAVITEV V NOVI SKUPINI

Še enkrat smo pregledali kriterije uspešnosti za učno temo Rimsko-nemško cesarstvo in nekatere popravili z dijakom bolj razumljivim zapisom.

Dijaki so nato v prvotnih skupinah določili še kriterije uspešnosti za predstavev dela svojega sošolca in s tem seveda tudi svojega dela. Ker imam kriterije uspešnosti za različne oblike dela in dijakovih izdelkov objavljene v spletni učilnici in jih že dobro poznajo, pri zapisovanju teh niso imeli težav.

VRSTNIŠKA POVRATNA INFORMACIJA ZA RIMSKO-NEMŠKO CESARSTVO – JIGSAW

DATUM: IME SOŠOLCA TVOJE IME

KRITERIJI USPEŠNOSTI:	0 (NE)	1 (DELNO)	2 (DA)
<i>Jasno, glasno, razumljivo govori.</i>			
<i>Razlaga in ne bere z lista ali PP-prosojnice.</i>			
<i>Najprej pove bistvo in nato podrobnosti, ki bistvo podpirajo.</i>			
<i>Očesni stik s sošolci.</i>			
<i>Upošteva zgodovinski čas (sosledje dogodkov) in zgodovinski prostor (razlaga s pomočjo zemljevida).</i>			
IZBOLJŠAL BI LAHKO:			
PRI TEM BI TI LAHKO BILO V POMOČ:			

Do konca učne ure so dijaki še enkrat pregledali svoje predstavitve (tri skupine so doma izdelale PP-predstavitvev), zapiske in jih preverili glede na kriterije.

TRETJA UČNA URA: SESTAVLJANKA ALI JIGSAW

Dijaki so se v prvotnih skupinah prešteli od 1 do 4. Nato so dijaki vseh skupin s številko ena oblikovali novo skupino, prav tako dijaki s številkami dve, tri in štiri. V novih skupinah so poročali o obravnavani snovi iz prvotnih skupin, pomagali so si s povzetki in PP-predstavitvami ter poskušali sošolce naučiti učno snov. Vsakega, ki je poročal, so preostali trije ocenili po kriterijih uspešnosti in mu napisali povratno informacijo.

Po pregledu listkov za vrstniško povratno informacijo sem ugotovila, da se je večji delež dijakov zelo dobro izkazal, saj imajo kljukice pri dveh točkah. Dijaki so pri nekaterih predstavitev pogrešali očesni stik, nekateri pa so po njihovem mnenju preveč brali in premalo govorili prosto.

ČETRTRA UČNA URA: SKUPNI POVZETEK ALI VELIKA SLIKA IN SAMOEVALVACIJA

Najprej smo pregledali skupni povzetek vseh štirih skupin in pojasnili nejasnosti. Nato sem jim razdelila obrazec za samoevalvacijo znanja, ki so ga morali izpolniti do konca šolske ure.

POVRATNA INFORMACIJA UČITELJU O MOJEM DELU IN KAJ O TEM MENI ON Ime in priimek:

Kaj mi gre dobro?

Pri čem še imam težave?

Kako sem že napredoval?

Na kaj sem ponosen?

Kaj še lahko izboljšam?

POVRATNA INFORMACIJA UČITELJA:

Ob pregledu samoevalvacijskih obrazcev sem pri večini dijakov (razen treh) ugotovila, da so pod »Kaj mi gre dobro?« in »Na kaj sem ponosen?« napisali, da si znajo čas učenja

organizirati veliko bolje kot so si ga v prvem letniku, da znajo povezovati staro snov z novo, da se je pri večini izboljšala časovna oz. prostorska predstava. Dva sta napisala, da znata postavljati dobra vprašanja, če ne razumeta snovi. Pri delu z zemljevidom, kar je bil v prvem letniku največji problem, ima težave le še četrtnina dijakov. Tega se zavedajo in so napisali, da se morajo izboljšati. Dva sta napisala, da sta ponosna, da znata pri predstavitvi »improvizirati«, vendar so jima sošolci pri zapisu povratne informacije napisali, da se je očitno videlo, da sta improvizirala, in da se morata naslednjič bolj potruditi pri predstavitvi.

Vsakemu dijaku sem povratno informacijo o njegovem delu napisala tudi jaz. Pri tem sem se poskušala držati »metode sendvič +, -, +«. To pomeni, da sem zapisala, kaj konkretno je izdelal, naredil, kaj naj spremeni, preoblikuje, izboljša in kakšne pozitivne spremembe pričakujem, če bo upošteval moje predloge.

SKLEP

Menim, da smo v enem letu dela na formativnem spremljanju vsi, tako dijaki kot jaz, naredili konkreten premik naprej. Večina dijakov se zaveda svojih močnih in šibkih področij in si zna postaviti konkretne cilje. Sama sem predvsem osredotočena na dajanje takšne povratne informacije, ki dijaka potiska naprej in ga ne presoja. Zaradi preobilice dela z pisnimi povratnimi informacijami (približno 3 ure za 16 dijakov) sem se odločila za več ustne in s tem tudi sprotne povratne informacije. Pet ključnih strategij formativnega spremljanja dijakov je proces, ki bi se po mojem mnenju moral začeti izvajati že v nižjih razredih osnovne šole in se v srednji šoli le še dograjevati ter izpopolnjevati. Tako bi dijake pripravili tudi za uspešno delo na fakulteti in v življenju.

PRILOGE

VRSTNIŠKA POVRATNA INFORMACIJA ZA RIMSKO NEMŠKO CESARSTVO- JIGSAW			
DATUM: 25.10.2016	IME SOŠOLCA Milica	TVOJE IME Luka Vozel	
KRITERIJI USPEŠNOSTI:	0 (NE)	1(DELNO)	2(DA)
Razlaga je jasna, dovolj glasna in razboda			X
Zajeto je bilo bistvo v kronološkem zap			X
Stili in pozornost sošolcev		X	
Uključeni so zemljevidi in slike			X
ki dani stopnja prispevanja			X
IZBOLJŠAL BI LAHKO:	več slik, zemljevidov	Super, predstavila mora	
PRI TEM BI TI LAHKO BILO V POMOČ:	mogoče slikovno gradivo		

Primer izdelka dijaka – vrstniška povratna informacija.

Neža Herrauc

Kaj mi gre dobro?

- Selitve ljudstev, cerkvena država, zapomnim si letnice

Kje še imam težave?

Težave imam pri povezovanju različnih tem, kaj se zgodi v istem času. ~~Težko~~ težko si zapomnim imena

Kako sem že napredoval?

Naredila sem časovni trak in poskušam povezovati teme.

Na kaj sem ponosen? Ponosna sem na to,

koliko si zapomnim med uro in ~~skozi~~ kasneje utrdim znanje z reševanjem nalog iz ~~odz.~~ odz.

Kaj še lahko izboljšam?

Lahko izboljšam znanje Frankovske države, feudne in feudalne odnose.

Časovni trak je čudovita zadeva za obvladovanje tpe časa. Seveda, ga moraš narediti sama in tudi dopoljevati. Uparila sem, da si med uro veliko zapomnis, to darna le se utrohi in da je na časovni trak. Pomagaj si tudi z zemljevidi: ni se boš izgubila kadregi pri "velikem" zemljevidu na tabli! Koščeki so pogrešali: brstro mi pristo narzlogo pri togi predstaviti.

Primer izdelka dijakinje – refleksija ob koncu učenja.

26.10.2016

ZALA PESTOTNIK 2.A

Kaj mi gre dobro?

Kje še imam težave?

Pri branju zgo.virov, ^{razumevanju} kronološkega zaporedja, povezovanje snovi z že obstoječimi znanji, vzročno-posledičnega razumevanja.

Kako sem že napredoval?

Učim se bolj z razumevanjem, poznam več učink. strategij in način, ki mi odgovarja.

Na kaj sem ponosen?

Da vem česa ne razumem in se trudim razumeti (postavljam vprašanja).

Kaj še lahko izboljšam?

Branje in poznavanje zemljevida → z uporabo zemljevida ob učenju ter označevanje pomembnih mest/območij/držav,...

Povezovanje → da razmislim, kaj že vem, ter ob snovi poskušam

Povratna informacija učitelja:

Zelo dobro ti gre postavljanje vprašanj med ueno uro mi žuho po maiku. Pa zgo. čas si naredili časovni traž (1. naloga v D?) mi ga po vsaki uri zgo odpolui. Glede zgo prostora ti bo v pomoč zgo atlas - obvezno se uči ob njem. Tako si boš zagotovila trajno znanje zgodovine, kar ti bo koristno tudi pri drugih predmetih. Pa še trime pred ocenjevanjem se boš znebila. Dal hani mi zelo napredovala.

Primer izdelka dijakinje – refleksija ob koncu učenja.

IZBOR VIROV IN LITERATURE

Wiliam, Dylan (2013). Vloga formativnega vrednotenja v učinkoviti učnih okoljih. V: O naravi učenja. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 123–141.

Učni načrt. Gimnazija. Zgodovina (2008). Splošna gimnazija. Obvezni predmet (280 ur). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, MŠŠ.